

A keresnivalóról

VISSZHANG - LX. évfolyam, 50. szám, 2016. december 16.

Roszkedvűen olvastam Nagy Pálnak a december 2-i ÉS-ben megjelent reflektálását az október közepén publikált esszémre („Nincs ott semmi keresnivalója”,

Adalék a posztmodern és az avantgárd irodalom történetéhez, ÉS, 2016/41., okt. 14.). Rosszkedvem oka az, hogy van a közbeszédnek olyan regisztere, amivel nem szeretnék semmit sem kezdeni.

Nagy Pál elismeri, hogy az 1985-ös Magyar Műhely-cikkében megsértette Esterházyt, aki akkor, annak elolvasása után, elhagyta a kalocsai Magyar Műhely Találkozót feleségével és a friss Kassák-díjas Megyik Jánossal együtt. Az akkori cikkben Nagy kijelentette, Esterházynak „nincs semmi keresnivalója” a „legjelentősebb” könyvsorozatban, a JAK-füzetekben. Nem indokolt. Csupán kijelentett. Ez nyilvánvaló sértés volt, mire Esterházy 1985-ben úgy reagált, hogy otthagytott mindnyájunkat a találkozón. Ezek a tények.

Esszémben annak a véleményemnek adtam hangot, hogy ez – vagyis a cikk – szerencsétlen lépés volt, aminek az lett a következménye, hogy az avantgárd és a posztmodern útja szétvált, és ez a szétválás az avantgárd irodalomnak rosszat tett. Korábban, a '80-as évek elején igen sok fiatal vagy kevésbé fiatal szerző törekedett arra, hogy a Magyar Műhelyhez tartozzon. A '80-as évek végén ez a szándék, ez a lelkesedés a szerzők részéről érezhetően csökkent. Magam tanúja voltam ennek, hiszen szerzője, a Magyar Műhely Baráti Kör szervezője, később a lap egyik felelős szerkesztője voltam ebben az időben.

Mondhatom, hogy a fiatal irodalomban a '80-as évek elején egészen más volt a Műhely imázsa, mint a '80-as évek végén. A népszerűség csökkenésének egyik okát épp Esterházy személyének értelmetlen elvesztésében látom, aminek alapja az a bizonyos sértő írás volt, amit Nagy Pál tett közzé 1985-ben. Írásom hangos gondolkodás, mint minden esszé, vagyis nem tanulmány. Hogy mikor kezdődik a posztmodern Magyarországon, és Derrida mit írt a kanonizációról, ebből a szempontból érdektelen.

Mint a lap egykori felelős szerkesztője, úgy látom, lett volna esély a rendszerváltás idején arra, hogy a Műhely olyan szinten egységesítse és jelenítse meg a progresszív kortárs irodalmat, és legyen valóban meghatározó folyóirat, mint amilyen szinten ezt később a Holmi, másképpen, meg is tette. Lett volna erre esély a Műhely előéletét tekintve, mert valamikor ez a lap képviselte a progresszív irodalmat, akkor, amikor az egykori Újhold markáns szerzői együtt publikáltak avantgárd szerzőkkel, vagyis a hetvenes évek elején. Lengyel Balázs és Pilinszky megfért Erdély Miklóssal vagy Kassákkal. Esterházy 1985-ös kivonulását jelképesnek érzem, amikor is törés következett be a Műhely életében. Erről írtam az esszémben.

1985 után lassan, de biztosan marginális lett a Magyar Műhely. Mindaz, amit Nagy Pál reagálásában felsorol, nem „igazol” semmit. Amiket felsorol, ismerem, hiszen a Magyar Műhely Baráti Kör szervezője voltam, az összejövetelek a lakásomon zajlottak, a különböző találkozókna és kiadványoknak szervezője, résztvevője voltam, a Műhely hazai szerkesztésének megteremtésében mint felelős szerkesztő vettem részt. Ezek a Magyar Műhelyben dokumentálva vannak, ellenőrizhetőek. És, mint aktív résztvevő, mondhatom, ebben az időben teret veszítettünk, ami abban is megnyilvánult, hogy – miközben szinte az összes irodalmi és művészeti lap kapott – mi, a Magyar Műhely, egyetlen fillér támogatást sem kaptunk az akkori Soros Alapítvány folyóiratkeretéből, és állami pénzre sem számíthattunk. Mindez a fokozatos margóra szorulásunk egyik szomorú bizonyítéka volt akkoriban, amit szerkesztőségi megbeszéléseinken sokszor tárgyaltunk is.

Van a közbeszédnek olyan regisztere, amivel nem lehet mit kezdeni. Az értelmetlen, indokok nélküli

sértegetés. Nagy Pál mintha célozgatna cikkében, de mire is? Miféle „hasznot lehetne húzni” Esterházy korai halálából? Ugyan már. Nem tudja elképzelni Nagy Pál, hogy a halál ténye összegzésre, emlékek felidézésére késztet, ami alapján megfogalmazódik sok minden, amit korábban nem fogalmazott meg az ember? Nagy Pál ismét megsérti Esterházyt, halálában is, akkor, amikor őt Sztálinhoz hasonlítja. Éppen Esterházy esetében nem lehet nem tudomásul venni, hogy a szavaknak, mondatoknak asszociációs mezőjük van: a „leghűségesebb magyar tanítvány” kifejezés a politika történetében Sztálin és Rákosi kapcsolatára vonatkozik. Ezt az áthallást Esterházy esetében sem tudom másképpen értelmezni, csak így. Márpedig Esterházyt Sztálinhoz hasonlítani – ab ovo ostobaság.

Nagy Pál azt írja írása végén, hogy „elfogadta” Esterházy „békejobbát”. Nos, mivel annak idején ő, vagyis Nagy Pál sértette meg Esterházyt, nem „elfogadnia” kellett volna a „békejobbát”, hanem „békejobbát” kellett volna felajánlania, bocsánatot kérve, sokkal korábban, még a '90-es évek elején. Az, hogy végül Esterházy megbocsátott anélkül, hogy Nagy Pál bocsánatot kért volna, ez a tény Esterházy közismert nagyvonalúságát dicséri. Az, hogy egyáltalán kezet nyújtott Nagy Pálnak, mindenképpen meglepő.

Azt már halkán teszem hozzá, hogy nem észrevenni, hogy esszémet valójában éppen a Magyar Műhely mellett, a Magyar Műhelyért írtam, amely folyóirathoz és közösséghez 40 év fűz, és amelyről sok-sok tanulmányom, értékelő írásom született, és amelynek 40 éve a részese vagyok, ezt nem észrevenni, nos, jobb, ha ezt szintén nem minősítem.

Petőcz András